

УДК 614.23:616-057.212:378.1(477)

В.І. Клименко, І.М. Кремсарь, А.В. Коваленко

Очно-дистанційна форма навчання – безперервна освіта для лікарів-управлінців (менеджерів) України

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя, Україна

Мета – провести оцінку доцільності та ефективності впровадження циклу тематичного удосконалення з питань менеджменту в охороні здоров'я у вигляді очно-дистанційної форми навчання.

Матеріали та методи. Використано навчальні плани та програми з соціальної медицини, циклу спеціалізації та ПАЦ за спеціальністю «Організація та управління охороною здоров'я», проведено анкетування 41 слухача циклу ТУ «Сучасні аспекти менеджменту охорони здоров'я».

Результати. Висвітлено переваги очно-дистанційної форми навчання як безперервної освіти для удосконалення професійного розвитку керівників закладів охорони здоров'я області в період формування громад та децентралізації влади в Україні.

Висновки. Встановлено високу потребу у підвищенні рівня базових та спеціальних знань із питань менеджменту охорони здоров'я серед лікарів-управлінців (менеджерів) в Україні.

Ключові слова: менеджмент охорони здоров'я, лікарі-управлінці, тематичне удосконалення, очно-дистанційне навчання.

Вступ

Ще з початку 90-х років Європейське регіональне бюро ВООЗ започаткувало широкомасштабну програму підтримки зусиль щодо підготовки та проведення реформ, які включали в себе наступні види діяльності: створення бази знань та інформаційної системи з питань реформування охорони здоров'я, створення мережі партнерів для обміну досвідом та для надання необхідної підтримки особам, що приймають відповідальні управлінські рішення, а також для надання безпосередньої консультативної допомоги з питань розробки і розвитку відповідних стратегій і забезпечення належної компетенції в окремих сферах [1].

Поряд з цим відбувається переорієнтація економіки України на ринкові механізми, що вимагає відповідної модернізації підготовки спеціалістів різних професій. Це стосується не тільки фахівців з економіки та управління, але й майбутніх лікарів, фармацевтів, менеджерів медичних фірм, підприємств у сферах постачання, збуту медичної продукції важливої галузі народного господарства – охорони здоров'я [2]. Таким чином, головний лікар, як керівник закладу охорони здоров'я, повинен не тільки мати спеціалізацію за фахом «організація та управління охороною здоров'я», але й постійно удосконалювати свої знання відповідно до вимог сучасного менеджменту.

Організація – це управлінська діяльність, за допомогою якої система управління пристосовується для виконання завдань, поставлених при плануванні [3]. Для досягнення запланованих цілей організації розробляється система заходів, яка регламентує діяльність апарату управління.

Прийняття рішень – постійна і дуже відповідальна частина роботи керівника, а здатність приймати правильні рішення – один з головних показників його діяльності, так як від них залежить успіх роботи всієї організації. Процес управління нерідко характеризується як сукупність методів з розробки та прийняття управлінських рішень і організації їх виконання. Головний лікар є менеджером організації роботи закладу охорони здоров'я, який виконує чотири основні функції управління: планування, організація, мотивація та контроль. Тому на практиці їм доводиться постійно приймати рішення по кожній з них. Розроблено цілий ряд вимог, що пред'являються до управлінського рішення. Основні з них: обґрунтованість, своєчасність, ефективність, несуперечність, конкретність, простота і ін. [9].

Рішення повинно бути своєчасним, простим і зрозумілим за формою викладу і для тих, хто його приймав, і для тих, хто його виконуватиме. Несуперечливість рішення означає його конкордатність із раніше прийнятими рішеннями, а також його відповідність нормативно-правовим документам, які регламентують діяльність закладу.

Актуальним завданням підготовки кваліфікованих медичних кадрів є не тільки наявність якісної професійної бази, але і здатність адаптуватися до умов ринкової економіки. Це вимагає значного підвищення рівня підготовки спеціалістів вищої категорії, які були б здатні на високому професійному рівні розв'язувати фінансово-економічні та господарські проблеми виробничо-медичного комплексу.

Мета роботи – провести оцінку доцільності та ефективності впровадження циклу тематичного удосконалення з питань менеджменту в охороні здоров'я у вигляді очно-дистанційної форми навчання.

Матеріали та методи

Навчальні плани та програми з питань соціальної медицини, економіки, менеджменту та маркетингу в охороні здоров'я [6–8, 11], програми циклу спеціалізації та ПАЦ за спеціальністю «Організація та управління охороною здоров'я» [7, 12], анкетування 41 слухача циклу ТУ «Сучасні аспекти менеджменту охорони здоров'я» (цикл інформації та стажування, переривчасті курси, 156 годин) за анкетною закритою формою, результати підсумованого модульного контролю слухачів у формі «залік» [12].

Результати дослідження та їх обговорення

Протягом майже 4 місяців у Запорізькій області на базі Запорізького державного медичного університету проводився цикл з менеджменту охорони здоров'я для управлінців медичних закладів. Такий вид навчання обрано в зв'язку з особливим характером роботи керівників закладів охорони здоров'я, які повинні постійно підвищувати рівень своїх знань у зв'язку зі стрімким реформуванням галузі та одночасно перебувати на робочому місці, контролюючи всі процеси, що відбуваються у підпорядкованому закладі. Переривчасті курси удосконалення проводяться з частковим відривом від роботи на один-два дні в місяць на місцевих базах згідно п.3.4. діючого наказу МОЗ України від 22.07.1993 р. № 166 «Про подальше удосконалення системи післядипломної підготовки лікарів (провізорів)» [10]. Метою курсу було підвищення рівня знань з питань менеджменту управління охороною здоров'я шляхом удосконалення професійного розвитку керівників закладів охорони здоров'я області в період формування громад та децентралізації влади в Україні. Структура тренінгів передбачала 4 окремих змістових модулів: 1) управління процесами; 2) моніторинг та управління якістю; 3) фінансовий менеджмент; 4) управління інфраструктурою.

Структура слухачів циклу тематичного удосконалення за місцем роботи наведено на рис. 1.

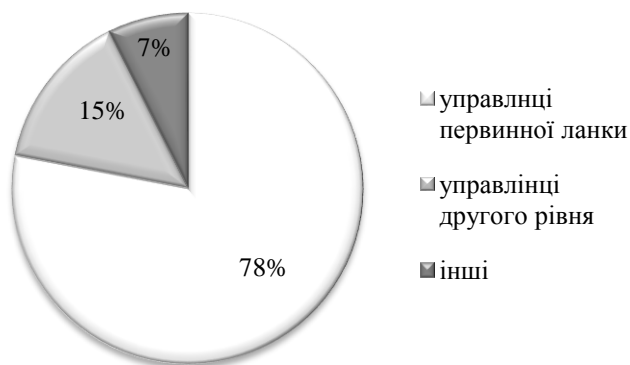

Рис. 1. Структура слухачів циклу тематичного удосконалення за місцем роботи

На думку слухачів, теми змістових модулів за важливістю розподілились таким чином:

1-ше місце – змістовий модуль 1. Управління процесами – 78,95%;

2-ге місце – змістовий модуль 2. Моніторинг та управління якістю – 73,68%;

3-тє місце – змістовий модуль 3. Фінансовий менеджмент – 65,79%;

4-те місце – змістовий модуль 4. Менеджмент інфраструктур – 63,16%.

Задля якісної оцінки проведення як самого циклу в цілому, так і змістових модулів окремо для керівників закладів охорони здоров'я, що надають первинну медико-санітарну допомогу, було проведено соціологічне опитування слухачів по анкетам змішаного типу (закриті питання та відповіді на їх розсуд). У закритих питаннях слухачі повинні були за 5-бальною шкалою оцінити організаційні аспекти проведення циклу та відповідність практичним потребам наповнення тематики курсів, а щодо практичного впровадження отриманих знань було запропоновано написати перші 5 кроків, які зробіть керівник на своєму робочому місці, після отриманих ними знань.

При проведенні аналізу відповідей щодо основних п'яти перших кроків, які б зробили на роботі, після циклу, завдяки отриманим знанням (чи хотіли би зробити) слухачі, то переважна більшість надала відповіді про проблемні організаційні питання, які необхідно вирішити, але вони не мали жодного відношення до навчання. Це сформована домінанта керівника, який довготривалий час працює в конфлікті з самим собою та середовищем, не може вирішити самостійно питання через відсутність нормативно-правової бази та низький рівень матеріально-технічного оснащення закладу. Друге місце поділили змістові модулі з питань управління, особливо питання конфліктології, державні закупівлі в системі прозоро. Поодинокі відповіді стосувалися перегляду технічного стану споруд та відповідно фасіліті менеджменту. Це дійсно пов'язано з новим поняттям та відсутністю його впровадження в Україні. Підтвердженням нашого припущення є той факт, що протягом останніх понад 5 років серед медичної спільноти широко обговорюється питання запровадження електронного документообігу, телемедицини, реалізувати ці моменти, після удосконалення своїх знань готова переважна більшість слухачів, як і переглянути аспекти управління закладом.

Майже всі (92,11%) слухачі вважають доцільним та своєчасним проведення даного циклу тематичного удосконалення. Недосконалість технічного супроводу циклу та неможливість мовного спілкування під час проведення online на платформі Lync на тлі високої якості підготовки лекторів та тренерів (однакові оцінки їх роботи) призвели, на думку експертів, до необхідності удосконалення технічного супроводу й тематики (на думку слухачів).

Переважна більшість слухачів – понад три четвертих (76,32%) відповіли, що зміст циклу відповідає їх очікуванням. Тобто викладачам та організаторам навчання вдалося досягти своєї мети. Ті, що засвоїли тематику циклу, знають яким чином будуть використати

отримані знання в своїй роботі та поділяться отриманими знаннями з колегами.

Результати тестування підсумкового модульного контролю наведено на рис. 2.

Рис. 2. Результати підсумкового модульного контролю знань слухачів

Рівень засвоєння змістових модулів майже відповідає розподілу важливості тематики, за виключенням управління процесами: на думку слухачів це для них був найважливіший модуль (78,95%), але рівень отриманих знань виявився найнижчим – 60,82%. На нашу думку необхідно провести тестування вхідного рівня контролю знань з метою аналізу доцільності запропонованої тематики.

Найнижчий відсоток правильних відповідей (нижче 50%), які були за тематикою до змістового модулю 1, отримано на такі запитання:

1. Дайте визначення управлінню як процесу.
2. В якому аспекті розглядає менеджмент як управління класична наукова школа?
3. Як називається інструмент, за допомогою якого обґрунтовуються управлінські рішення в області господарської діяльності?
4. За місцем виникнення і напрямком руху інформацію поділяють на:
 - вхідну і вихідну, планову і нормативну;
 - внутрішню і зовнішню, вхідну і вихідну;
 - внутрішню і зовнішню, первинну і вторинну;
 - первинну і вторинну, планову і нормативну;
 - вхідну і вихідну, первинну і вторинну.
5. В якому порядку здійснюється комунікаційний процес?

Якщо 1 та 3 питання стосуються теоретичних знань, то 3 (Як називається інструмент, за допомогою якого обґрунтовуються управлінські рішення в області господарської діяльності?) й 4 (За місцем виникнення і напрямком руху інформацію поділяють на: Вхідну і вихідну, планову і нормативну; Внутрішню і зовнішню, вхідну і вихідну; Внутрішню і зовнішню, первинну і вторинну; Первинну і вторинну, планову і нормативну; Вхідну і вихідну, первинну і вторинну) та 5 (В якому порядку здійснюється комунікаційний процес?) повинні використовуватися слухачами в практиці щоденно. Такий низький рівень знань засвоєння інформації можна припустити через відсутність потреби їх використання в

роботі. В той час як у всьому світі стратегічне планування – це один з провідних методів роботи управління.

В той же час менеджмент інфраструктур, який викликав найменшу зацікавленість серед слухачів, був найгірше засвоєний ними. На наш погляд, це пов'язано з тим, що цей термін новий для нашого суспільства та майже не впроваджується в закладах охорони здоров'я України.

Рівень засвоєння знань відповідає рівню відповідальності керівників закладів охорони здоров'я та їх заступників перед владою та суспільством: на першому місці – якість медичної допомоги, друге – фінансовий менеджмент, третє – менеджмент інфраструктур, який за нормативно-правовими актами діючими в Україні пересікається з якістю медичної допомоги (харчування – невід'ємна складова лікування, як і прибирання, стерилізація медичного інструменту, ремонт приміщень та ін.). Останнє місце посів змістовий модуль з управління процесами через відсутність перше за все базисних теоретичних знань, доказом чого стали найнижчі відсотки правильних відповідей на тестові завдання, на тлі прочитаних лекцій, що ще раз підтверджує як недосконалість підбору персоналу, так і відсутність бажання отримувати та удосконалювати свої знання.

Таким чином, необхідно постійно проводити тематичне удосконалення для керівників закладів охорони здоров'я з урахуванням саме їх потреб. Очно-дистанційна форма навчання дозволяє отримувати достатній рівень знань без відриву від виробництва, що дуже важливо саме для керівницького складу лікарні. Дуже важливими темами є перше за все – якість медичної допомоги, а найбільшу зацікавленість викликав блок з фасіліті менеджменту. Але враховуючи недостатній досвід впровадження світових та європейських показників (навіть тих, що використовуються ВООЗ) щодо контролю за якістю медичної допомоги, організації роботи відділення невідкладних станів в лікарнях інтенсивної терапії, а саме зараз формуються госпітальні округи в об'єднаних територіальних громадах,

формування бюджету якої теж не відомо, як і організація роботи фасіліті менеджменту, є доцільним запросити тренерів з практичної охорони здоров'я Німеччини з метою ознайомлення з вищезазначеними питаннями та обміном досвідом.

Обсяг медичної допомоги повинен відповідати розробленим і затвердженим Міністерством охорони здоров'я України стандартам, які визначають як лікувальні, так і діагностичні заходи при різних видах патології, включаючи лабораторні дослідження, їх обсяг і періодичність для діагностики і моніторингу проведеного лікування. Медичні установи реалізують свою діяльність в системі охорони здоров'я, органами влади та професійними медичними асоціаціями.

Таким чином, проведений аналіз навчання слухачів курсів тематичного удосконалення у вигляді переривчастих курсів довели свою ефективність та постійну потребу у них, що повинно стати запорукою для кафедр (факультетів), де впроваджується післядипломна освіта.

Висновки

Показано, що незважаючи на довготривалий час роботи в системі охорони здоров'я, в тому числі і на керівних посадах, рівень знань з питань менеджменту охорони здоров'я (особливо питань управління) є недостатнім, навіть після проходження курсу лекцій та семінарських занять.

Доведено, що проведення циклів тематичного удосконалення у вигляді переривчастих курсів з частковим відривом від роботи на один-два дні в місяць на базах (кафедра) дозволяє досягти безперервну освіту для лікарів-управлінців (менеджерів) в Україні. Встановлено високу потребу у підвищенні рівня базових та спеціальних знань з питань менеджменту охорони здоров'я серед лікарів-управлінців (менеджерів) в Україні.

Перспективи подальших досліджень будуть полягати в порівнянні знань між керівниками закладів охорони здоров'я різних рівнів та розробці переривчастих курсів на інші тематики.

Література

1. Антипенко Э. С. Аспекты понятий и закономерностей формирования и развития системы здравоохранения (размышления) / Э. С. Антипенко, А. Э. Антипенко ; Моск. гос. медико-стоматол. ун-т им. А.И. Евдокимова МЗ РФ. – Москва : Спутник+, 2015. – Изд. 3-е, испр. и доп. – 167 с.
2. Вороненко Ю. В. Фінансовий менеджмент з основами економіки охорони здоров'я : навчально-методичний посібник / Ю. В. Вороненко, В. М. Пашенко. – Київ : Міжрегіональний видавничий центр «Медінформ», 2011. – 499 с.
3. Гурков И. Б. Стратегический менеджмент организации : учеб. пос. / И. Б. Гурков. – Москва : ТЕИС, 2011. – 2-е изд., испр. и доп. – 239 с.
4. Менеджмент в охороні здоров'я : підручник / за заг. ред. М. І. Хвисюка, І. І. Парфьонові. – Харків, 2008. – Ч. 2. – 550 с.
5. Менеджмент і маркетинг в охороні здоров'я (курс за вибором, програма для студентів медичних факультетів вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації). – Київ, 2009. – 17 с.
6. Нові технології навчання менеджменту в медицині : навчальний посібник / за заг. ред. Ю. В. Вороненка, Н. Г. Гойди, О. П. Мінцера [та ін.]. – Київ : Книга плюс, 2009. – 416 с.
7. Організація і управління охороною здоров'я (навчальний план і уніфікована програма передатестаційного циклу за спеціальністю «Організація і управління охороною здоров'я»). – Київ, 2014. – 21 с.
8. Організація і управління охороною здоров'я (навчальний план та програма спеціалізації за спеціальністю «Організація і управління охороною здоров'я»). – Київ, 2014. – 14 с.
9. Практический опыт проведения оценки деятельности систем здравоохранения. Многолетний процесс в Европейском регионе. – Копенгаген : Европейское региональное бюро ВОЗ, 2012. – 102 с.
10. Про подальше удосконалення системи післядипломної підготовки лікарів (провізорів) : наказ МОЗ України від 22.07.1993 р. № 166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0113-93>. – Назва з екрана.
11. Соціальна медицина, організація та економіка охорони здоров'я (програма для студентів медичних факультетів вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації). – Київ, 2009. – 31 с.
12. Сучасні аспекти менеджменту охорони здоров'я (програма для лікарів циклу тематичного удосконалення). – Запоріжжя, 2016. – 19 с.

Дата надходження рукопису до редакції: 07.04.2017 р.

**Очно-дистанционная форма обучения –
непрерывное образование для врачей-управленцев
(менеджеров) в Украине**

В.И. Клименко, И.Н. Кремсарь, А.В. Коваленко
Запорожский государственный медицинский
университет, г. Запорожье, Украина

Цель – провести оценку целесообразности и эффективности внедрения цикла тематического усовершенствования по вопросам менеджмента в здравоохранении в виде очно-дистанционной формы обучения.

Материалы и методы. Используются учебные планы и программы по социальной медицине, цикла специализации и ПАЦ по специальности «Организация и управление здравоохранением», проведено анкетирование 41 слушателя цикла ТУ «Современные аспекты менеджмента здравоохранения».

Результаты. Отражены преимущества очно-дистанционной формы обучения в качестве непрерывного образования для усовершенствования профессионального развития руководителей учреждений здравоохранения области в период формирования общин и децентрализации власти в Украине.

Выводы. Установлена высокая потребность в повышении уровня базовых и специальных знаний по вопросам менеджмента здравоохранения среди врачей-управленцев (менеджеров) в Украине.

Ключевые слова: менеджмент здравоохранения, врачи-управленцы, тематическое усовершенствование, очно-дистанционное обучение.

**Full-time distance learning – continuous
education for physicians-managers in Ukraine**

V.I. Klymenko, I.M. Kremsar, A.V. Kovalenko
Zaporozhye State Medical University, Zaporozhye, Ukraine

Purpose – to assess the appropriateness and effectiveness of introducing a cycle of thematic improvement on health management in the form of full-time distance learning.

Materials and methods. Educational plans and programs of social medicine, the specialization cycle and the PAC for the specialty “Organization and management of public health services”, questioning of 41 listeners of the cycle “The Modern Aspects of Health Management”.

Results. Advantages of the internal-controlled from distance form of educating are reflected as continuous education for the improvement of professional development of leaders of establishments of health protection in area in the period of forming of communities and decentralization of power in Ukraine.

Conclusions. There is a high need to raise the level of basic and special knowledge on health management among medical managers in Ukraine.

Key words: medical doctors, health care institutions, thematic improvement, full-time distance education.

Відомості про авторів

Клименко Вікторія Іванівна – д.мед.н., проф., завідувач кафедри охорони здоров'я, соціальної медицини та лікарсько-трудової експертизи Запорізького державного медичного університету; просп. Маяковського, 26, м. Запоріжжя, 69035, Україна.

Кремсарь Ірина Миколаївна – асистент кафедри охорони здоров'я, соціальної медицини та лікарсько-трудової експертизи Запорізького державного медичного університету; просп. Маяковського, 26, м. Запоріжжя, 69035, Україна.

Коваленко Андрій В'ячеславович – к.мед.н., асистент кафедри охорони здоров'я, соціальної медицини та лікарсько-трудової експертизи Запорізького державного медичного університету; просп. Маяковського, 26, м. Запоріжжя, 69035, Україна.